

Tiina Puputti

VALAISE

TARINA KUVAKSI

Henkilökuvaus
studiossa ja miljöössä

VALAISE

TARINA KUVAKSI

Henkilökuvaus studiossa ja miljöössä

Tiina Puputti

SISÄLTÖ

Valokuvauksellinen henkilövalaisu

SUURET VALONLÄHTEET JA PEHMEÄ VALO: VALOKUVAUKSELLINEN VALO

Päävalo on kuvan kirkkain valo	11
45/45/45-periaate	14
Päävalon suuntaaminen	15
Silmien valopisteet	16
Nenän varjo	18
Kaulan varjo	19
Pääkohteen irrottaminen taustasta	22
Irrottaminen varjopuolelta	23
Upotus	24
Pääkohteen ääriviivojen tarkkailu	25
Tausta on toisarvoinen	26
Täytevalo sopii tarinaan ja vaalentaa varjoja	29
Täytevalona heijastin	30
Täytevalona erillinen valonlähde	36
Kolmas 45° liittyy mallin asentoon	39
PROFIILIVALAISU	41
Profiilivalaisu on 45/45/45-periaatteen sovellus	45
VAIN YKSI VALONLÄHDE	47
Sama valaisin on pää-, täyte- ja taustavallo	49

IKKUNANVALOSSA

Ikkunanvalo ja 45/45/45-periaate	53
Irrotusten tekeminen	54
Täytevalona käsisalama	56

KEINOVALON AVULLA

Oviaukko, lisävalonlähde ja 45/45/45-periaate	59
	60

2 Valaisu studiomaisissa olosuhteissa

STUDIOVALAISUN METODIIKKA

Studiomaiset olosuhteet mahdollistavat valon näkemisen	64
Kuvaustila	64
Yleisvalo kuvaustilassa	65
Studiosalamalaitteet valaisukalustona	66

VALOKORISTELULLA LISÄÄ VALOLLISUUTTA

Korko- ja hiusvalo koristelevat kohdetta	69
	72

HIGH KEY PEHMEÄLLÄ VALOLLA

Vaaleita sävyjä valo- ja varjokohdissa	83
	88

HIGH KEY KOVALLA VALOLLA	93
Suuret valonlähteet ja kova valo	94
PIENET VALONLÄHTEET JA KOVA VALO	99
Kova valo luo teräväreunaisen varjon	102
LOW KEY – TUMMIEN SÄVYJEN HALLINTAA	109
Valolla muoto ja pintarakenne esiin	113
PERHOSVALO VALAISUSOVELLUKSENA	119
Pieni valonlähde ja perhosvarjo	122
VALAISU VALKEAA TAUSTAA VASTEN	127
Valkeus luodaan valoilla	130
VÄRILLINEN JA LÄIKIKÄS VALO PÄÄKOHTEESSA:	
LEVOLLINEN SINIVIHREÄ	135
Pieni valonlähde ja läikikäs valo	138
HELVETILLINEN PUNAINEN	143
VÄRILLINEN VALO TAUSTASSA	149
Väriä ja vauhtia	152
Pysäytetty liike ja liike-epäterävyys tehokeinona	154
Kikkana tarkennuskohdan muutos	155
VAIHTELUA VALOON JA VÄRIIN	159
Kovaa ja pehmeää valoa värilisällä	162

3 Miljöössä valaisu

MILJÖÖVALAISUN METODIIKKA	168
Kaksi erilaista työskentelytapaa	170
Valon värilämpötila	172
VALO NÄHTYNÄ JA SELLAISENAAN HYÖDYNNETTYNÄ	179
Vallitsevan valon suunta ja korkeus	
45/45/45-periaatteen mukaan	183
VARJOTON VALO – KUN VALOLLA EI OLE SUUNTAA	187
Valaisu on lisävaloa ja varjostusta	192
Valopuolen vaalentaminen	192
Varjopuolen tummentaminen	192
IKKUNANVALO PÄÄVALONA – PROFIILIKUVA	197
Täytevaloilla tärkeät tehtävät	202
IKKUNANVALO PÄÄ- JA KORKOVALONA	205
Nähty valo sisätilassa	206
IKKUNANVALO KORKOVALONA	209
Lisävalaisun suunnan ja luonteen päättäminen	210

SEKAVALO – OIKEAA JA VÄÄRÄÄ VÄRIÄ	215
Sisätila tarinaan sopivaksi	220
Pääkohde oikean väriseksi	221
KEINOVALOSSA SINISELLÄ HETKELLÄ	225
Valaisun perustana kuvassa näkyvät valaisimet	230
Sisätilan valaisu	233
AURINGONVALO KORKOVALONA	239
Auringonvalo korkovalona on tyypillinen valaisutapa	244
AURINGONVALO PÄÄVALONA	247
Auringonvalo ja läikikäs valo	248
ETU- JA TAKA-ALALLA ERI VALLITSEVA VALO	255
Lisävalaisulla kontrastia pääkohteeseen	258
AURINGONLASKUN AIKAAN	261
Lisävalaisu tuo pääkohteen esiin taustasta	266
ULKONA SINISEN HETKEN AIKAAN	269
Lisävalaisulla luodaan valolle suunta	274
KOMPOSIITTIKUVA: STUDIO- JA MILJÖÖKUVAN YHDISTELMÄ	277
Taustamaisema ensin	279
Pääkohteet seuraavaksi studiossa	282
Vallitsevan valon suunta eri pääkohteissa	283
Hakemisto	284

LUKIJALLE

Valo on kuvaajan ajattomin työkalu. Sen läsnäolo on perusedellytys valokuvassa. Suomenkielistä opasta valaisun tavoitteelliseen opiskeluun ei ole ollut saatavilla, koska aiemmin tekemäni *Valo ja valaisu* -kirja on loppuunmyyty. Nyt käsissäsi on laajennettu ja uudistettu laitos siitä.

Kirjan ydinajatus on korostaa tarinaa kuvan tekemisen lähtökohtana. Olen tehnyt sen käyttökuvan viitekehyksestä, mikä tarkoittaa sitä, että kertomus päätetään ennen kuvan ottamista. Valo ja valaisu valitaan sitten sen mukaan, mikä sopii tarinan tunnelmaan.

Teoksen tavoite on olla kuvaajan mukana kulkeva opas. Se etenee esimerkki kerrallaan valokuvauksellisen henkilövalaisun periaatteista studiovalaisun kautta miljöössä työskentelyyn.

Valaise tarina kuvaksi on Sinulle työväline kehittyä kuvaajana ja visuaalisena tarinankertojana.

KIITOKSET

Kiitokset kaikille malleille yhteistyöstä.
Kiitos Viivi, Risto, Titi, Päivi, Ella, Semi, Emmi, Kira, Rio, Susanna, Riku, Kajsa, Seppo, Marika, Jani, Jaakko, Iris ja Sofia.

Kiitokset Pihla Valli ja Tupu Hautamäki maskeeraustyöstä.

Kiitos ystävälleni ja mentorilleni Matti J. Kalevalle, joka on ollut kirjassa mallina ja lue-
nut tekstiä kanssani useaan kertaan. Yhteiset
pohdinnat ovat olleet korvaamaton
apu kirjoitustyössä.

Suuret kiitokset kustannustoimittaja
Matti Karhulalle ja ulkoasun luoneelle Elina
Reineckille, jotka ovat yhteistyössä autta-
neet minua kirjan viimeistelyssä lopulliseen
muotoonsa.

Erityiskiitokset Onni Wiljami Kinnuselle
asiantuntija-avusta komposiittikuvan
toteutuksessa.

Kiitos avusta kuvauksissa Sami Reiviselle,
Markku Rintalalle, Markku Pajuselle ja Timo
Suvannolle.

Kiitokset Simon Whittle/Elinchrom ja
Wolfgang-Peter Geller/Sunbounce GmbH, jotka
antoivat tuotekuvat käyttööni.

Kiitokset Raffael Pollack ja Roman
Hoffmann/Dedo Weigert Film GmbH,
Juki Orpana/Audico Systems Oy ja
Olli Turtiainen/Canon Oy kalustolainoista.

Kiitos Allan Minkkiselle Chevroletin ja
Tampereen Teatterin Elise Rasehornille kuvaus-
rekvisiitan lainasta.

Kiitokset kaikille ystäväilleni, jotka ovat tuke-
neet ja kannustaneet minua projektin aikana.

Kiitos myös perheelleni. Te kaikki olette
minulle rakkaita.

Lopuksi haluan kiittää kaikkia opiskelijoitani,
jotka kulkevat kanssani valon polulla.

Valo ja valaisu syntyi innostuksesta ja into-
himosta. *Valaise tarina* kuvaksi kehittyi pitkälli-
sestä rakkaussuhteesta.

Helsingissä, 22.1.2021
Tiina Puputti

KÄSITTEITÄ

Valon luonne, suunta ja väri

Valon luonne, suunta ja väri ovat tässä kirjassa oleellisia käsitteitä. Ne ovat valokuvauksellisen valaisun ja valokerronnan perusta.

Valon **luonteella** tarkoitan tässä kirjassa sitä, että se voi olla esimerkiksi pehmeää, kovaa, läikikästä tai värillistä. Vielä tarkemmin täsmentäen se voi olla vaikkapa ”kesäisen kirkasta” tai ”syksyisen synkkää”. Valon **suunnan** yhteydessä käytän usein lisäksi käsitettä looginen. Sillä tarkoitan, että valolla on yksi suunta, vaikka valaisussa käytettäisiin useita valonlähteitä. Tämä on valokuvauksellisen valon ja varjon rytmin perusta.

Väri ja värilämpötila ovat valon ominaisuuksia, joiden hallinta mahdollistaa harkitun käytön tarinankerronnassa.

Valokerronta

Tarkoittaa sitä, että valo, valaisutapa tai valo-olosuhde valitaan sen mukaan, mikä sopii kuvan tarinaan. Valokerronta on osa tarinankerrontaa.

Valokuvauksellinen valaisu

Tarkoittaa sitä, että valaisussa on looginen valon ja varjon rytmi. Valaisu luo kaksiulotteiseen kuvaan illuusion kolmiulotteisesta todellisuudesta. Se näyttää kuvassa

olevan kohteen sävyt, muodot ja pintarakenteet. Käytän tässä kirjassa siitä välillä myös käsitteitä *valokuvauksellinen valo*, *valokuvauksellinen valon ja varjon rytmi* sekä *valokuvauksellinen henkilövalaisu*.

Valon näkeminen

Valaisuosaaminen perustuu valon näkemiseen. Studiomaisissa olosuhteissa valon näkeminen tarkoittaa, että valaisu rakennetaan jatkuvan valon (esim. ohjausvalojen) avulla siten, että paljain silmin katsomalla voi arvioida valon ja varjon rytmiä sekä sävyllisiä eroja. Valaisua ei näin ollen tehdä katsomalla valotusmittarin arvoja, vaan katsotaan valonlähteen tuottamaa valoa ja sitä, kuinka se muotoilee kohdetta.

Miljöössä valon näkemisen perustana on valokuvauksellinen valo. Se tarkoittaa sitä, että kuva voidaan ottaa vain vallitsevalla valolla (Ks. *Valo nähtynä ja sellaisenaan hyödynnettynä*). Se tarkoittaa myös sitä, että kuvaaja suhteuttaa lisävalaisunsa vallitsevaan valoon tuomalla sen avulla pääkohteen esiin taustasta.

Valollisuus ja valollinen

Tarkoittavat sitä, että valo on läsnä pääkohteessa ja koko kuva-alalla sillä tavoin, että kuva-alalle muodostuu valokuvauksellinen valon ja varjon rytmi.

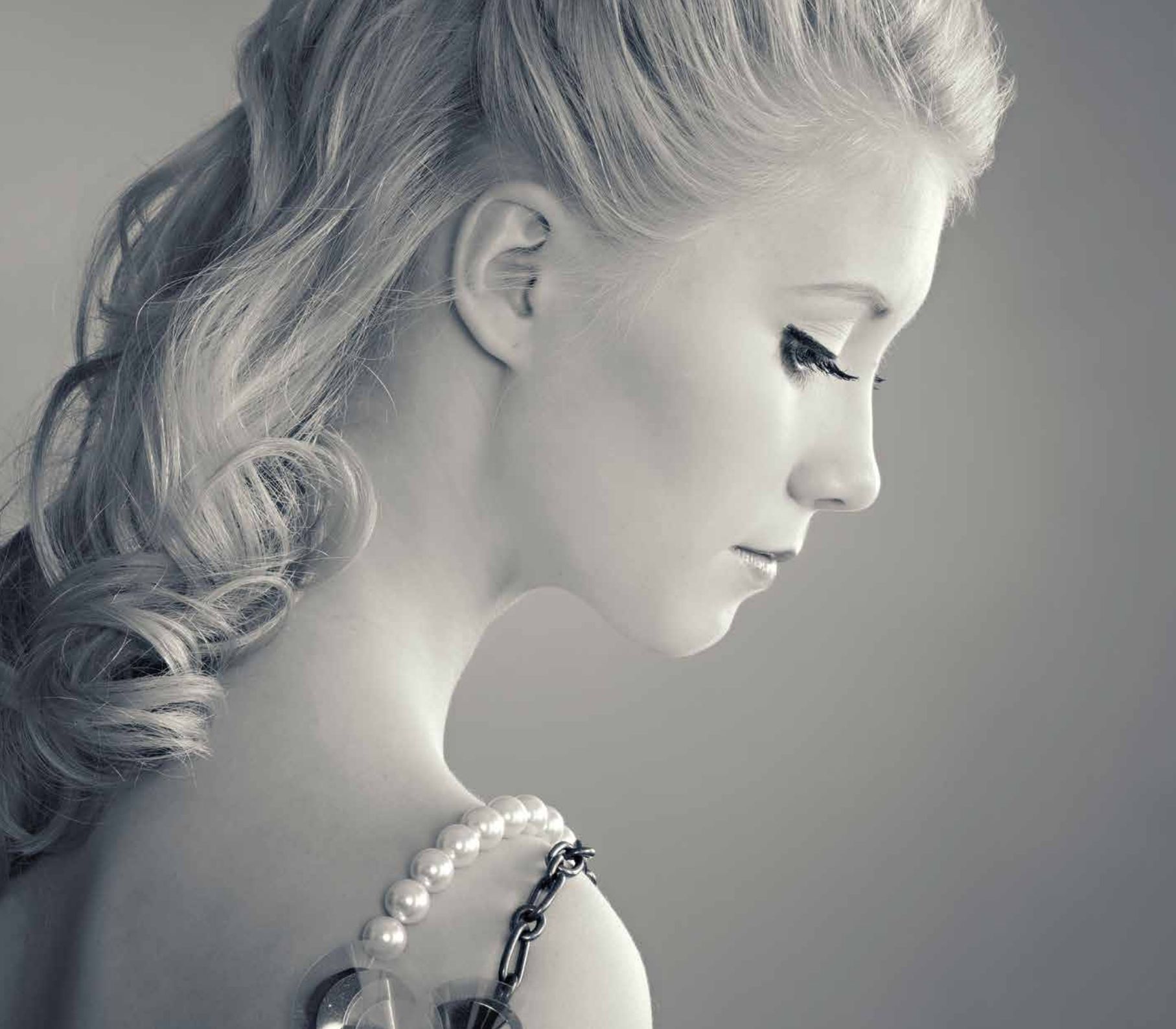
KÄYTTÖKUVA JA NÄYTTÖKUVA

Käyttökuva (*functional photography*) tavoite on välittää etukäteen päätetty viesti, jonka kohderyhmä ymmärtää kuvan tilaajan haluamalla tavalla. Mainoskuva on tästä selkein esimerkki. Myös lehti-, kuvitus-, mainos-, yritys-, riitti- ja muotokuvat ovat käyttökuvia.

Näyttökuvalla (*fine art photography*) kuvaaja ilmaisee itseään. Itse kuva tai kuvausprosessi ovat tärkeitä. Katsoja voi nähdä siinä eri asioita kuin mitä kuvaaja on ajatellut.

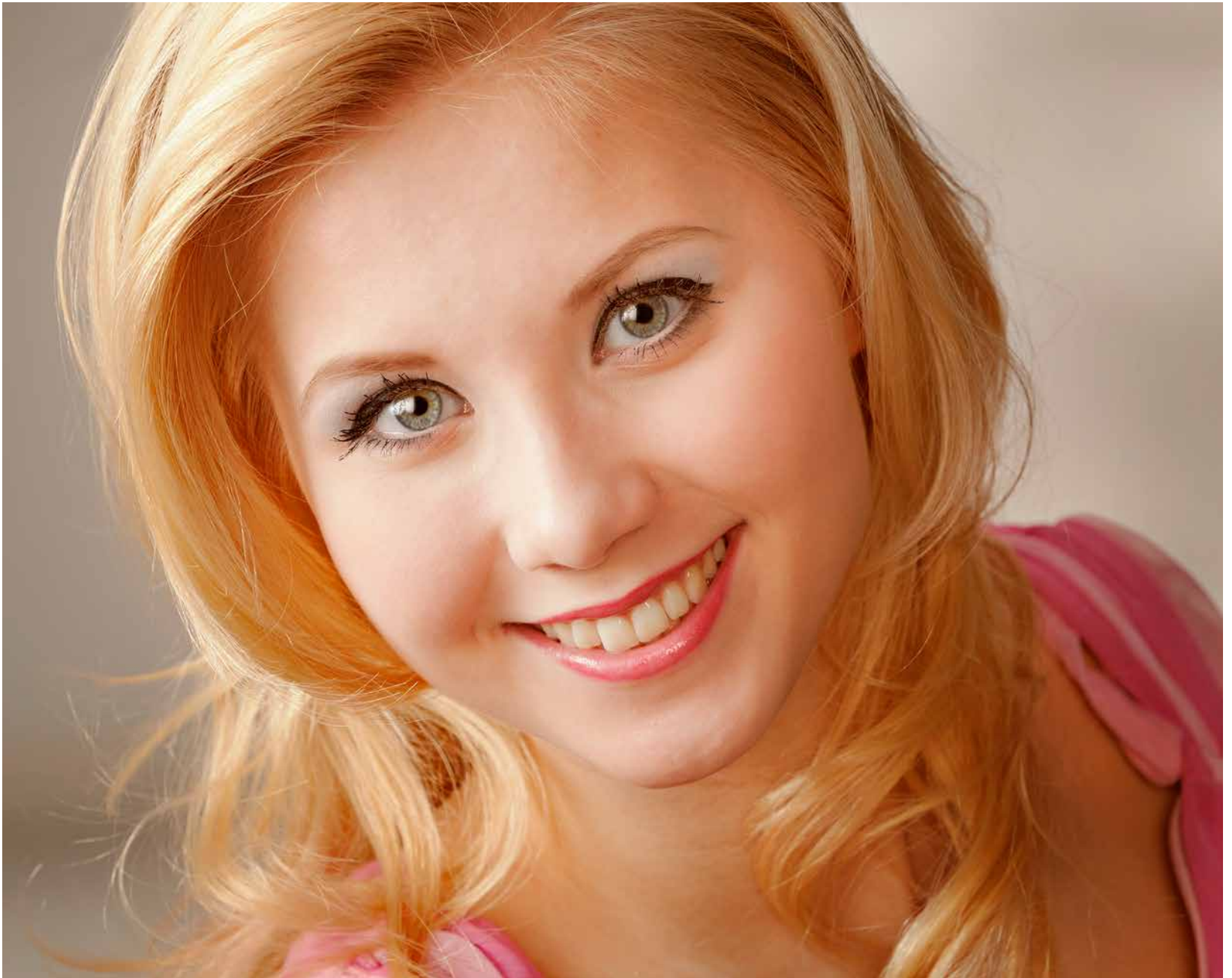
Näiden kahden eri lähestymistavan raja ei ole yksiselitteinen eikä pysyvä. Käyttökuvasta voi tulla näyttökuva tai toisinpäin lyhyellä tai pitkällä aikavälillä.

Valokuvauksellinen henkilövalaisu

Malli: Viivi Niemenmaa, maskeeraus: Tupu Hautamäki

SUURET VALONLÄHTEET JA PEHMEÄ VALO: *Valokuvauksellinen valo*

« *Elämä on elämänmakuista:
katso minua silmiin ja hymyile.*

IDEASTA KUVAN TARINAKSI

Kun tapasin Viivin, ihastuin hänen silmiin asti ulottuvaan hymyynsä. Tästä syntyi kuvan tarina: halusin tallentaa mallini iloisuuden ja avoimuuden. Toiveeni oli, että Viivillä olisi kuvauksessa yllään vaalea ja kesäinen mekko. Hänen äitinsä teki tyttärelleen meikin helein sävyin ja Viivin silmiä korostaen.

VALOKERRONTA

Valitsin tarinan ja Viivin tämän kirjan ensimmäiseksi kuvaesimerkiksi, koska ne sopivat suurilla valonlähteillä ja pehmeällä valolla toteutettavan valokuvauksellisen henkilövalaisun havainnollistamiseen. Tarinan perusteella muokkasinkin koko kuva-alan valokerronnan vaaleaksi ja leikkisän läikikkääksi.

TUNNETILA JA ASENTO

Kuvan tarina tiivistyy Viivin hymyyn ja silmiin, jotka syttyivät heti kuvauksen alkaessa. Pyysin malliani kallistamaan leikkisästi päätään, nojautumaan voimakkaasti eteenpäin kohti kameraa ja samalla kuvan katsojaa. Nämä korostavat tarinaa ja sen sisältämää kehotusta.

KUVAN VISUALISOINTI

Silmäntason kuvauskorkeus tarkoittaa sitä, että kamera on samalla korkeudella mallin kasvojen kanssa. Se kertoo kuvan katsojalle yhdenvertaisuudesta.

Valitsin tämän kuvauskorkeuden, koska se sopi kuvan tarinaan. Elämänmakuisuus on myönteisyyttä, mikä näkyy koko mallin olemuksesta. Tasavertainen kehotus puolestaan innostaa kuvan katsojaa konkreettiseen toimintaan: hymyilemään.

Rajasin lopullisen kuvan **erikoislähikuvaksi**, jotta kuvan katsojan katse kiinnittyy suoraan Viivin hymyyn ja iloiisiin silmiin. Näin kuvan tarina välittyy vielä selvemmin. Kuva-alalla ei ole mitään muuta, mikä kiinnittäisi katsojan huomiota.

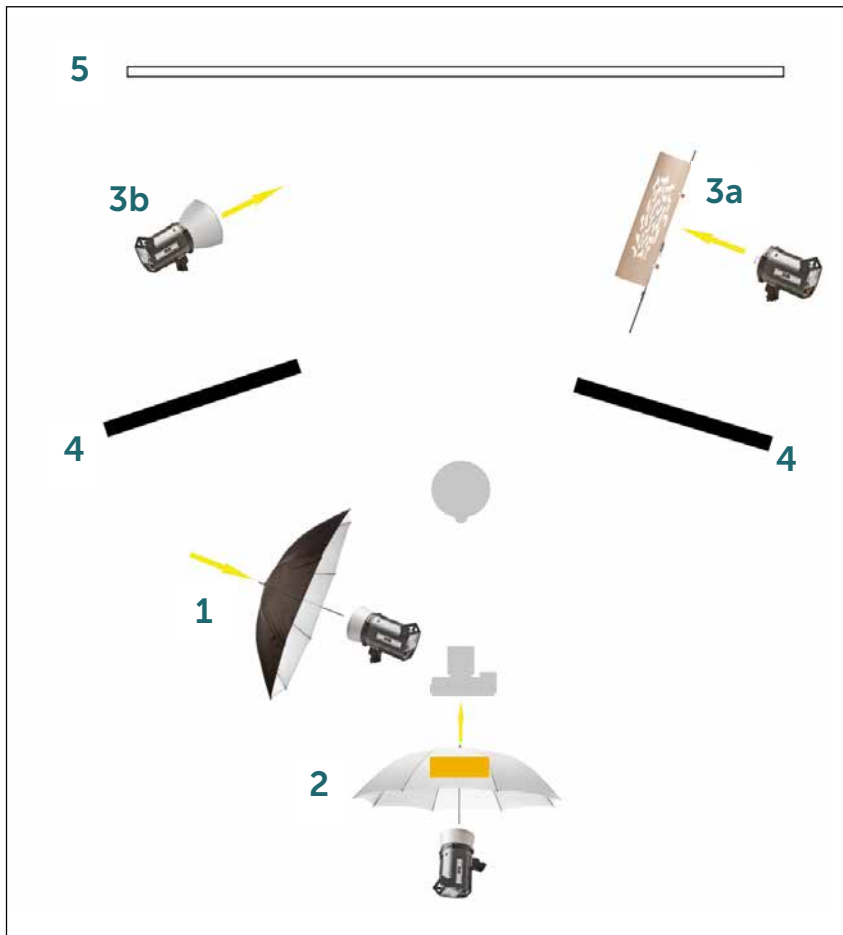
Valokuva on ns. pysähtynyt kuva (still-kuva). Kuvan tarina on kuitenkin dynaaminen: Viivi katsoo kuvan katsojaa ja kehottaa hymyilemään. Vahvistaakseni tätä elävyyttä käytin sommittelukeinoina näkymättömiä **viistoja linjoja**.

Tämä tarkoittaa sitä, että mallin asentoon muodostuvat näkymättömät linjat eroavat selvästi kuva-alan pysty- ja vaakalinjoista. Näin ne luovat pysähtyneeseen still-kuvaan illuusion elävästä kuvasta.

Olen merkinnyt kaikkiin valaisukaavioihin keltaisella nuolella, mihin valaisimen keskikohta (hotspot) on suunnattu kuvaustilanteessa. Kannattaa kuitenkin aina huomioda, että kaaviot ovat suuntaa antavia.

1 Päävalo: välähdyspää, sateenvarjoheijastin (16 cm, 90°), valkea heijastava sateenvarjo (105 cm)

2 Täytevalo: välähdyspää, sateenvarjoheijastin (16 cm, 90°), valkea läpiampuva sateenvarjo (105 cm) ja ¼ CTO-suodin

3 Kaksi taustavaloa:
3a: välähdyspää ja itse rakennettu gobo
3b: välähdyspää ja standardiheijastin (21 cm, 50°)

4 Valonrajoittimet:
 1x2 m:n mustat levyt

5 Tausta:
 valkea kartonki

PÄÄVALO ON KUVAN KIRKKAIN VALO

Kun kuvan tarina on päätetty, on aika visualisoida se lopulliseen kuvaan. Tarinan kannalta tärkeimmät elementit *valaistaan valollisimmiksi ja kontrastisimmiksi kohdiksi, koska kuvan katsojan katse kiinnittyy näihin kohtiin ensimmäisenä*. Tausta puolestaan jätetään himmeämmäksi ja pienikontrastisemmaksi. Henkilökuvassa kasvot ovat useimmiten tärkein kohta kuva-alalla.

Valaisu kannattaa aloittaa päävalosta. Sen avulla valaistaan pääkohde kuvan vaaleimmaksi kohdaksi, joten sen luoma valo on kirkkain valo kuvassa. Muut valaisuun käytettävät

valonlähteet jätetään päävaloa himmeämmiksi. Kun päävalo on oikeassa kohdassa ja sen teho on sopiva, asetetaan muut valonlähteet paikoilleen ja suhteutetaan niiden teho päävalon kirkkauteen.

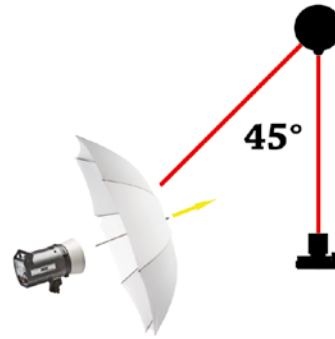
Suurikokoinen valonlähde tuottaa pehmeää valoa, joka leviää laajahkolle alueelle. Lisäksi se luo pitkähkön sävyliukuman valosta varjoksi. Tässä kuvassa käytin **päävalona** välähdyspäättä, johon oli kiinnitetty sateenvarjoheijastin ja valkea läpiampuva sateenvarjo (halkaisija 105 cm).

Sateenvarjoja on saatavissa useita eri kokoja, mutta aluksi kannattaa hankkia halkaisijaltaan suurikokoinen varjo, jotta sen tuottamasta valosta tulee riittävän pehmeää. Jos käyttää valaisuun tasovaloa (softbox), kannattaa valita sellainen, jonka halkaisija on vähintään yksi metri. Näin se tuottaa varmemmin pehmeää valoa.

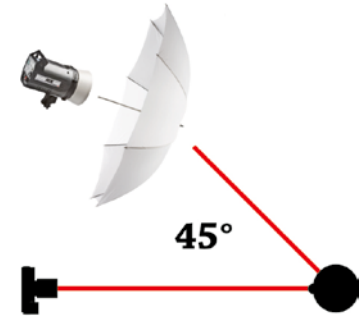

Kun siristää silmiään, kuvanäkymä muuttuu pehmeämmäksi. Näin silmiin erottuvat paremmin eri sävyt ja kontrastierot selkeiden värien, muotojen ja linjojen sijasta.

Näin toimimalla voimme tarkkailla kuvaustilanteessa, että pääkohde säilyy valollisimpana ja kontrastisimpana kohtana kuvassa.

Kuva 1, ylhäältä

Kuva 2, sivulta

Kuva 1 havainnollistaa 45/45/45-periaatteen mukaista päävalon paikkaa suoraan ylhäältä lintuperspektiivistä katsottuna.

Kuvassa 2 sama asia on havainnollistettu sivulta silmäntasolta.

Huomaathan, että jälkimmäisessä kuvassa näkyy vain päävalon kulma suhteessa malliin ja kameraan. Siinä ei näy sitä, kuinka valonlähteen keskikohta suunnataan mallin ohi.

45/45/45-PERIAATE

Valokuvauksellisen henkilövalaisun muistisäännön kaksi ensimmäistä neljäviitosta koskevat päävalon paikkaa suhteessa kuvattavaan. Henkilövalaisussa päävalo asetetaan 45° kulmaan suhteessa malliin ja kameraan suoraan ylhäältäpäin katsottuna (kuva 1). Tällöin oletuksena on, että kohteen kasvot ovat kohti kameraa. Kun taas katsotaan päävalon paikkaa sivulta, on valonlähde 45° kulmassa yläviistossa suhteessa kohteeseen ja kameraan (kuva 2). Periaatteen kolmas 45 liittyy kuvattavan asentoon, ja siihen palaamme myöhemmin.

Päävalon asettaminen tämän periaatteen mukaisesti on vasta alku valaisulle. Seuraavaksi havainnollistan kohta kohdalta, kuinka henkilövalaisussa edetään niin, että lopputuloksena on aikaa kestävä, klassinen ja valokuvauksellinen valaisu.

REMBRANDTIN VALAISU JA KOLMIO

45/45/45-periaate perustuu henkilövalaisun perinteeseen, joka on kehittynyt maalaustaiteen pohjalta. Tästä syystä klassinen henkilövalaisu tunnetaan myös termillä Rembrandt-valaisu.

Tämän periaatteen mukaisesti luotu valaisu lankeaa kuvattavan kasvoille viistosti. Näin kasvoille muodostuu valo- ja varjopuoli. Päävalon valo näkyy varjopuolen poskella vaaleana alueena, ja tästä kolmiomaisesta alueesta käytetään nimitystä "Rembrandtin kolmio".

PÄÄVALON SUUNTAAMINEN

Valokuvauksellinen henkilövalaisu tarkoittaa sitä, että valon ja varjon vaihtelu näyttää kaksikulotteisessa kuvassa sävyt, muodot ja pintarakenteet. Näin kuva näyttää niin kolmiulotteiselta kuin mahdollista. Kun päävalo on asetettu oikeaan kohtaan, on aika suunnata se ja aloittaa valaisun rakentaminen. Tämä perustuu valon näkemiseen.

Hyvä lähtökohta päävalon suuntaamiselle suhteessa malliin on, että valonlähteen keskipiste (hotspot) suunnataan etupuolelta mallin ohi. Valaisu jää helposti liian tasaiseksi, jos valonlähteen keskiosa on kohtisuorasti mallia päin. Tämä johtuu siitä, että valonlähde on suurempi halkaisijaltaan kuin kasvot.

Kun valonlähde suunnataan ohi, käytetään valaisuun vain pieni osa valonlähteen pinta-alasta. Näin valaisimen koko mallin suunnasta katsottuna pienenee. Samalla valo lankeaa kohteeseen viistosti ja kasvojen muoto sekä pinta-erottuvat selvemmin.

Mallin kasvoissa on useita kohtia, joista voi tarkistaa, että päävalo on oikeassa paikassa ja kulmassa. Näitä ovat mm. silmät, nenä ja kaula.

Suuren valonlähteen valon luonteen ominaisuus on, että valon ja varjon raja on pitkänomainen sävyliukuma vaaleasta tummaan. Tästä liukumasta käytetään termiä *valogradaatio*.

Kuva havainnollistaa, kuinka paljon suurta valonlähdettä on käännettävä mallin edestä ohi, jotta sen valo luo kasvoille valon ja varjon rytmin. Täytevalossa näkyvät neliömäiset suotimet ovat CTO-suotimia, jotka muokkaavat valon päävaloa lämpimämmän sävyiseksi.

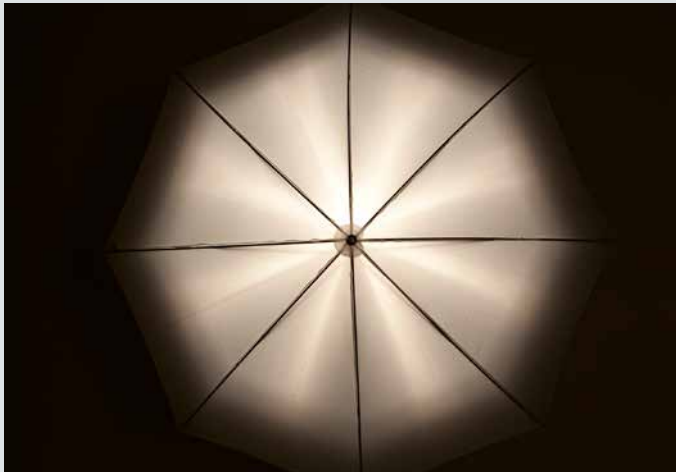
Valkeaa, läpiampuvaa sateenvarjoa voi käyttää päävalon valonmuokkaajana, kunhan huomioi, että valonlähdettä on usein käännettävä niin paljon, että valkean läpiampuvan sateenvarjon valo leviää malliin ja taustaan varjon reunan yli. Siksi heijastava, valkea sateenvarjo toimii päävalona usein paremmin. Jos kuitenkin valitsee läpiampuvan, voi varjon takaosan peittää esimerkiksi mustalla kankaalla. Tällaisia sateenvarjoja saa myös tehdasvalmisteisina.

VALONLÄHTEEN TODELLINEN KOKO

Valonlähteen fyysinen koko ei ole välttämättä sama asia kuin valonlähteen todellinen koko. Ennen aloittamista kannattaa tarkistaa, tuottaako valitsemasi valonmuokkaaja (läpiampuva tai heijastava sateenvarjo, tasovalo, valkoinen heijastuspinta tms.) varmasti pehmeää valoa.

Fyysiseltä kooltaan suuri valonlähde tai pehmeää valoa tuottavana valonlähteenä myyty valonmuokkaaja voi nimittäin todellisuudessa tuottaa kovaa valoa. Yleensä tämä johtuu siitä, että tasovalo on liian pienikokoinen tai valonlähteen edessä oleva valoa hajottava materiaali on liian ohutta tai sitä ei ole tarpeeksi (joissain tasovaloissa valoa hajottavia kerroksia on useita). Läpiampuvan sateenvarjon kangas voi puolestaan olla liian ohutta.

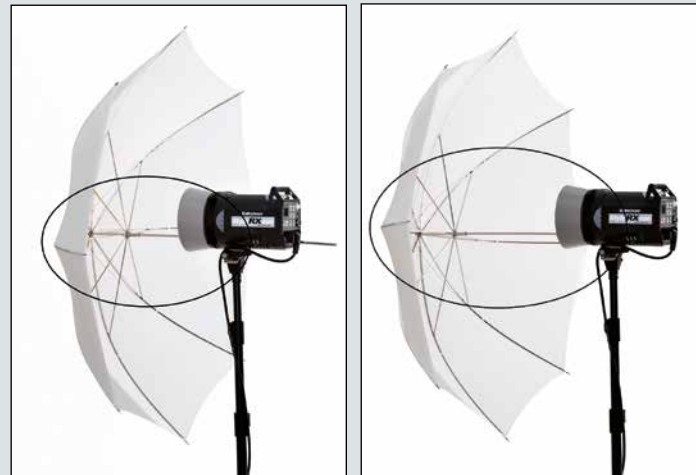
Kun katsoo valonlähdettä suoraan edestä valoa hajottavan materiaalin läpi, näkee millaista valoa se tuottaa. Jos valon keskiosan hotspot näkyy läpi, lankeaa valo kohteeseen kovempaan. Jos taas valonmuokkaajan pinta näyttää kauttaaltaan tasaiselta, on sen tuottama valo pehmeää.

Valonlähteen tuottamaa valoa voi muokata pehmeämmäksi:

Tasovalo: lisää valonlähteen eteen valoa hajottavaa materiaalia tasoittamaan valojakaumaa ja estämään hotspotin näkyminen (tähän sopivat esim. kertakäyttölakana tai jokin muu läpikuultava valkea materiaali).

Heijastava valkea pinta (esim. seinä, suurikokoinen heijastinmateriaali): siirrä valonlähde kauemmas heijastuspinnasta.

Läpiampuva sateenvarjo: siirrä sateenvarjo kauemmas valonlähteestä ja tarvittaessa lisää valoa hajottavaa materiaalia sen päälle.

Valonlähteen ja valonmuokkaajan välinen etäisyys vaikuttaa valon luonteeseen. Mitä kauempana valonmuokkaaja on valonlähteestä, sitä pehmeämpää valoa se tuottaa. Etäisyyttä muuttamalla sama valonlähde tuottaa siis eriluonteista valoa, mitä voidaan hyödyntää valokerronnassa.

Silmien valopisteet

Mallin silmissä näkyvät valopisteet, kun päävalo on oikeassa paikassa. *Valopisteet ovat noin klo 2:n tai klo 10:n kohdalla* riippuen siitä, kummalla puolella mallia päävalo on (kuva 1). Jos päävalo on liian alhaalla, silmissä näkyvät valopisteet jäävät alemmas. Jos päävalo taas on liian ylhäällä, silmissä ei näy valopisteitä ollenkaan. Tällöin mallin silmät näyttävät elottomilta.

45/45/45-periaate on hyvä perusohje päävalon oikean paikan katsomiseen, mutta kuvaus-tilanteessa on katsottava myös jokaisen mallin kasvojen yksilöllisiä muotoja. Jos kuvattavan

silmäkuopat ovat syvät ja hänellä on hyvin tuuheat kulmakarvat, on päävalo asetettava yleensä hieman alemmas, jotta silmiin saadaan valopisteet näkyviin. Myös kohteen pään asennolla on merkitystä. Jos mallin kasvot ovat ylä- tai alaviistoon suhteessa kameraan, on päävalon paikkaa muutettava asennon mukaan.

Kun päävalona käytetään pienikokoista valonlähdettä, se saattaa olla sellaisessa asennossa suhteessa malliin ja kameraan, ettei se muodosta valopisteitä kuvattavan silmiin. Tällöin ne voidaan luoda täytevalolla, ja silloin ne ovat useimmiten silmän keskellä (kuva 2).

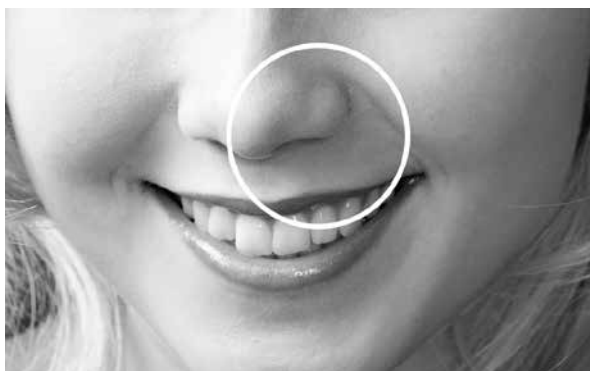
Nenän varjo

Silmien valopisteiden lisäksi päävalon oikea paikka tarkistetaan mallin nenästä lankeavan varjon kulmasta. Meillä kaikilla on kasvoissa nasolabiaalipoimut kummallakin puolella nenää, ja ne jatkuvat huulten reunoihin.

Kun päävalo on oikeassa paikassa, mallin *nenästä lankeavan varjon yläreuna on nasolabiaalipoimussa*. Tässä kohdassa on kasvoissa luonnollinen ”muodon muuttuminen”, ja siksi nenän varjo sulautuu siihen luontevasti. 45/45/45-periaate näkyy myös nenän varjossa: sen kulma on 45 astetta.

Hyvä nyrkkisääntö on, että henkilökuvassa mallin silmissä näkyvät aina valopisteet. Ne tekevät silmät eläviksi. Päävalo tuo esiin myös silmien värin.

Hymyillessä nasolabiaalipoimut erottuvat selvästi nenän molemmilla puolilla. Nenän varjo on selkeä kohta tarkistaa, onko päävalo oikealla korkeudella ja kulmassa suhteessa pääkohteeseen.

Kun valaistaan suurella valonlähteellä, joka tuottaa pehmeää valoa, valon ja varjon raja on pehmeäreunaisen liukuva. Tästä syystä mallin kasvoista ei helposti huomaa, vaikka päävalo olisikin hieman väärässä kohdassa. Juuri tämän takia valaisun harjoittelu kannattaa aloittaa suurikokoisella valonlähteellä. Siinä pieni suunnan, kulman tai korkeuden muutos ei aiheuta niin suurta muutosta valaisussa kuin silloin, kun käytetään pientä valonlähdettä.

Pieni valonlähde tuottaa teräväreunaisen varjon. Jos tämä varjo on kasvoilla luonnottomassa kohdassa ja liian voimakkaana, se vie katsojan huomiota pois kuvan tärkeimmistä kohdista.

Kaulan varjo

Mallin kaulalle lankeavasta varjosta voi myös katsoa päävalon oikeaa korkeutta ja kulmaa silloin, kun kaula näkyy kuvassa tai ihon väri on riittävän vaalea. Aivan kuten nenän varjon, myös kaulalla näkyvän varjon tulisi olla 45 asteen kulmassa.

Hiukset peittävät osittain varjon näkymisen. Liuku valosta varjoksi 45 asteen kulmassa on kuitenkin juuri ja juuri nähtävissä kaulalla.

PÄÄVALON PAIKKA MALLIN KASVOJEN SUUNNAN MUKAAN

Viivin kuvassa mallin kasvot ovat kohti kameraa. Kaikki kuvat eivät kuitenkaan ole tällaisia, vaan mallien kasvot ovat eri suuntiin suhteessa kameraan. Kasvojen asento on huomioitava, jotta valaisu säilyy 45/45/45-periaatteen mukaisena.

1 Kasvot päävaloon päin

Kun malli kääntää kasvojaan päävaloon päin eikä päävalon paikkaa muuteta, lankeaa suuren valonlähteen pehmeä valo mallin kasvoihin kohtisuorasti. Kasvojen valopuoli näyttää näin tasaiselta, eikä päävalon luoma valo liu'u kohti kasvojen varjopuolta koko ajan tummuun. Kasvot ovat levymäiset valo- ja varjopuoleltaan (kuva 1).

Kun halutaan toteuttaa valokuvauksellinen valaisu riippumatta siitä, mihin suuntaan mallin kasvot ovat suhteessa kameraan, pidetään mielessä silmien valopisteiden sijainti sekä nenän ja kaulan varjon paikka ja kulma. Lisäksi huomioidaan se, että myös Rembrandtin kolmio säilyy kasvoilla.

Kun malli kääntää kasvojaan päävalon suuntaan, siirretään sitä niin, että mallin ja valon välinen 45 asteen kulma säilyy. Suuren valonlähteen tuottama valo leviää laajalle alueelle, ja siksi kannattaa asettaa riittävän suuri vastavalosuoja päävalon ja kameran väliin, ettei objektiivin synny hajavalohajastuksia (kuva 2).

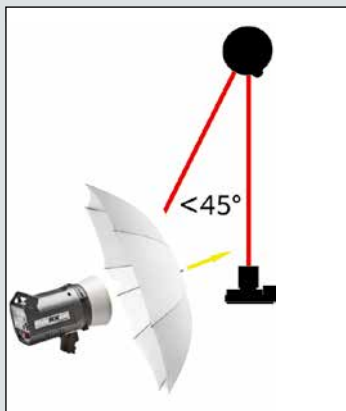

2 Kasvot päävalosta poispäin

Jos päävalon paikkaa ei muuteta ja malli kääntää kasvonsa poispäin siitä, ei valo lankea riittävästi kasvoille. Valo vain pyyhkäisee hiukan valopuolen posken takaosaan. Poski näyttää kyllä vaalealta, mutta se on melko tasainen. Siitä puuttuu myös liuku valosta varjoksi. Samoin varjoon jäänyt osa kasvoista on tasainen ja muodoton (kuva 3).

Kun malli kääntää kasvojaan päävalosta poispäin, siirretään päävaloa siten, että kasvoilla säilyy valokuvauksellinen henkilövalaisu. Jos tämä ei jostain syystä onnistu, kannattaa valita profilivalaisu (ks. tämän luvun valaisuesimerkki *Suuret valonlähteet ja pehmeä valo: Profilivalaisu*).

VALAISUTYYLI NÄKY YLLÄ MALLIN SILMISTÄ

Kuvan katsojalle mallin silmät ovat se kohta, joka yleensä paljastaa käytetyn valaisutavan. Joskus silmistä näkee myös, millaisia valonmuokkaajia valaisuun on käytetty. Silmien valopisteitä tutkimalla voi siis opetella erilaisia valaisutapoja ja -tyylejä.

Kuvankäsittelyssä voidaan osa silmien valopisteistä poistaa. On kuitenkin syytä jättää ainakin yksi valopiste kumpaankin silmään, jotta niiden elävyys säilyy. Englanninkielinen termi *"catch light"* kuvastaa silmän valopisteen tärkeyttä: valopisteet pysäyttävät katsomaan kuvaa, koska ne ovat yksi kirkkaimmista ja vaaleimmista kohdista kuvassa. Ilman silmien valopisteitä kuvan kiinnostavuus vähenee ja se saatetaan ohittaa. Silloin myös kuvan tarina jää ymmärtämättä.

Suurikokoinen valonlähde päävalona

Pienikokoinen valonlähde päävalona

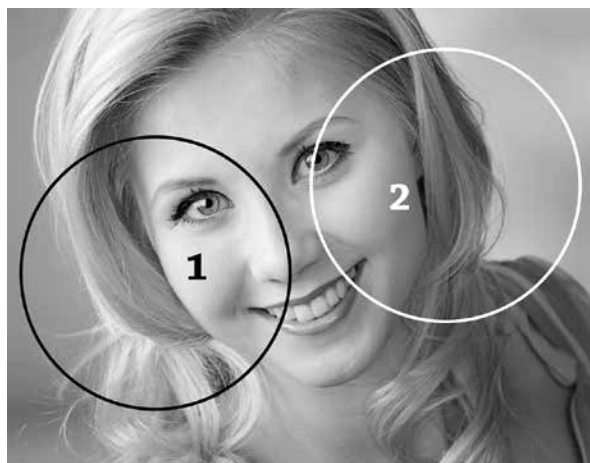

Perhosvalo suurehkoilla valonlähteillä

PÄÄKOHTEN IRROTTAMINEN TAUSTASTA

Pääkohteen irrottaminen taustasta on yksi tärkeimpiä valokuvauksellisen valon perusasioita. Sen hallitseminen systemaattisesti on olennainen osa valaisutaitoa.

Pääkohde osoitetaan kuvan tärkeimmäksi kohdaksi siten, että malli irrotetaan taustasta sitä valollisempana ja kontrastisempana.

Jos mallilla on pitkät hiukset tai päähine, ne saattavat hämätä ja kasvot jäävät saman sävyiseksi kuin tausta. Tarkkaile aina kuvaustilanteessa kasvojen valo- ja varjopuolta, ja irrota ne riittäväällä sävyerolla taustasta.

Irrotuksella tarkoitetaan sitä, että *pääkohde on tärkeimmiltä osiltaan joko tummempisävyinen tai vaaleampisävyinen kuin taakse jäävä tausta*. Tämä perustuu valon näkemiseen eli siihen, että katsotaan sävyllisesti eri tummuisten alueiden suhteita toisiinsa ja päätetään kirkkauseroista.

Kun päävalo on asetettu oikeaan paikkaan, on aika katsoa pääkohteen irrottamista taustasta riittäväällä sävyerolla. Päävalon puolen ja siten mallin kasvojen valopuolen osalta tavoite on, että kasvot ovat vaaleammat kuin niiden taakse jäävä tausta. Vastaavasti kasvojen varjopuoli jää sävyllisesti tummemmaksi kuin taakse jäävä tausta.

1 Mallin kasvojen valopuoli on sävyllisesti vaaleampi kuin takana oleva tausta.

2 Mallin kasvojen varjopuoli on sävyllisesti tummempi kuin takana oleva tausta.

Täyssävyisessä kuvassa irrotukset tehdään riittävän selkeillä sävyeroilla. Jos niiden todentamiseen tarvitaan suurennuslasia ja sanallisia selityksiä, on syytä tarttua päävaloon ja suunnata se uudelleen. Kameran takanäyttöön ei kannata myöskään luottaa, vaan tiedosto kannattaa välillä avata kuvankäsittelyohjelmaan tai kuvata suoraan tietokoneelle. Näin voi tarkastella kuvaa yksityiskohtaisemmin.

Irrottaminen varjopuolelta

Mallin valopuolen irrottaminen taustasta riittäväällä sävyerolla tehdään päävalolla. Varjopuolen irrotus puolestaan voidaan tehdä usealla eri tavalla. Tähän valintaan vaikuttavat mm. kuvaustila, käytettävissä olevien valonlähteiden määrä ja valaisutyyli.

Jos käytössä on useampia valonlähteitä, voidaan varjopuoli irrottaa taustasta erillisellä

lisävalolla. Tällöin on hyvä, että käytössä on erilaisia valonmuokkaajia, joilla saa kavennettua taustavalon valokiilaa. Tähän käyttöön sopivat mm. hunajakennot ja ladonovet.

Jos taas tavoitteena on käyttää valaisuun vain yhtä valonlähdettä, samalla valonlähteellä tehdään irrotukset valo- ja varjopuolelta (ks. *Suuret valolähteet ja pehmeä valo: Vain yksi valo*).

APUKEINOJA IRROTUSTEN HARJOITTELUUN

Kuvaustilanteessa todellisuus on värillinen, mallit eläviä ja harjoittelun alkuvaiheessa toistokertoja on vähän. Tämä kaikki vaikuttaa siihen, että irrotusten tekeminen on hidasta ja välillä jopa tuskastuttavaa. Kannattaa kuitenkin olla sinnikäs ja harjoitella, koska irrottaminen on yksi valokuvauksellisen valaisun perusasioista. Se on perusta myös tämän kirjan miljöösassa.

1 Mustavalkokuva. Useimpien kameramallien takanäytön kuvan voi muuttaa mustavalkoiseksi. Tämä valinta tehdään menun kautta ja se on kuva-asetuksissa.

Voimakkaat värit, kuten punainen tai keltainen, hämäävät helposti silmiä ja vaikeuttavat siten irrotusten tekemistä. Ne näyttävät vaaleammilta tai voimakkaammilta sävykirkkaudeltaan kuin mitä ne todellisuudessa ovat. Mustavalkokuvassa näkyy vain harmaan eri tummuusasteita, joten siitä pystyy helpommin näkemään, mikä kohta kuvassa on tummempi ja mikä vaaleampi.

Kun käyttää tätä apukeinoa irrotusten tekemiseen, kannattaa huomioida, että mahdollinen jpeg-kuva tallentuu myös mustavalkoisena. Raakakuvassa värit säilyvät, vaikka takanäytön kuva onkin mustavalkoinen.

2 Jalustan käyttö. Irrotusten tekeminen vaatii yleensä valaisinten paikkojen siirtämistä tai niiden uudelleen suuntaamista useampaan kertaan. Lisäksi elävät ihmiset eivät pysy staattisesti paikoillaan. Jos vielä näiden lisäksi asettaa kameran aina pöydälle, kun siirtää valonlähdettä, ei mikään osatekijä pysy paikoillaan. Tästä syystä jalustan käyttö on oleellista, koska näin yksi asia pysyy paikoillaan.

3 Live-kuva erillisellä näytöllä. Valaisun rakentamista ja valon näkemistä helpottaa, että näkee kameran kuvan reaaliaikaisesti. Tämän takia kamera on hyvä kiinnittää erilliseen näyttöön tai tietokoneeseen. Näyttö kannattaa kääntää siten, että näkee livekuvan samalla, kun itse kääntää valonlähteitä. Tällöin ei tarvitse jokaisen kääntämisen jälkeen mennä kameran luo, kurkistaa etsimen läpi ja tarkistaa, mitä muutos sai aikaan. Kuvan näkeminen suuressa koossa helpottaa myös sävyllisten erojen havaitsemista.

Itse käytän tätä keinoa paljon vaivattomuuden ja työkentelyn nopeuden takia. Lisäksi olen hankkinut kameraani verkkovirtalaitteen – näin minun ei tarvitse huolehtia akkujen lataamisesta kuvauksen aikana.

Upotus

Jos pääkohde ei irtoa taustasta joko sitä vaaleampana tai tummempana, se uppoaa taustaan. *Upotuksella tarkoitetaan sitä, että malli ja tausta ovat liian saman sävyisiä kirkkaus- tai tummuusarvoiltaan, jolloin ne eivät erotu toisistaan*

Mallin kasvojen valopuoli uppoaa taustaan, koska se on täysin saman sävyinen taustan kanssa. Mustavalkokuvan hyödyntäminen apukeinona auttaa näkemään selvemmin sävyeroja ja siten helpottaa irrotusten tekemistä kuvaustilanteessa. Harjoittelemalla sävyeroja oppii näkemään yhä nopeammin ja selvemmin myös värikuvasta. Tämä auttaa ja nopeuttaa työskentelyä miljöössä.

riittävän selvästi. Tällöin kuvattava ei erotu kuva-alalta valollisimpana ja kontrastisimpana, vaan koko kuva jää tasaisen harmaaksi ja kontrastittomaksi. Näin kuvan katsoja saattaa vain ohittaa sen, koska mikään kuva-alalla ei kiinnitä huomiota.

UPOTUSTEN VÄLTÄMINEN:

1 Siirrä päävalo lähemmäs kohdetta:

jos päävalo on liian kaukana kohteesta, sen valoteho ei riitä valaisemaan kasvoja riittävän vaaleiksi.

2 Nosta päävalon tehoa ja suuntaa se uudelleen:

jos päävaloa ei voida enää siirtää lähemmäs kohdetta, koska se alkaa jo näkyä kuvassa, sen välähdystehoa voidaan nostaa. Jos tehonsäätö on jo maksimiasennossa, päävaloa voidaan kääntää vielä enemmän mallin ohi etuviistosti, jolloin sen valo ei osu niin paljon taustaan (tällöin tausta tummenee suhteessa mallin kasvoihin).

3 Siirrä malli kauemmas taustasta:

jos malli on liian lähellä taustaa, päävalo lankeaa helposti liian kirkkaana myös taustaan.

Pääkohteen ääriviivojen tarkkailu

Kuvaustilanteessa malli liikkuu eläytyessään, kuvaaja liikkuu ohjatussaan ja kenties kuvaaja myös muuttaa valaisua jostain syystä. Tämän takia irrotusten toteutumista on tarkkailtava koko kuvauksen ajan.

Hyvä nyrkkisääntö tähän on, että kuvaaja kierrättää katseensa mallin ääriviivoja pitkin. Tällä tavalla tarkistetaan, että malli irtoaa taustasta. Jos näin ei tapahdu, on tehtävä muutoksia valaisuun.

Irrotusten tekeminen ja niiden tarkkailu koko kuvaustilanteen ajan kannattaa aloittaa jo studiokuvauksessa, koska sama periaate on työkentelyn perustana myös miljöökuvauksessa.

Silmien siristäminen auttaa, kun tarkkailee mallin ääriviivojen irrotuksia ennen kuvan ottamista. Kun selkeät muodot, linjat ja värit ovat epätarkempia, näkee paremmin sävyeroja. Mallille kannattaa myös kertoa, mitä on tekemässä, koska intensiivinen tuijotus ja siristely saattavat näyttää vähintään kummalliselta kuvattavan näkökulmasta.

HUNAJAKENNOT VALONMUOKKAAJINA

Hunajakennot (*honey combs*) ovat valonmuokkajia, joilla kavennetaan valonlähteen valokiilaa. Asteluku kertoo, kuinka paljon kiila kaventuu: mitä pienempi luku, sitä kapeampi kiila on. Eri astelukuiset hunajakennot soveltuvat eri käyttötarkoituksiin ja siksi onkin

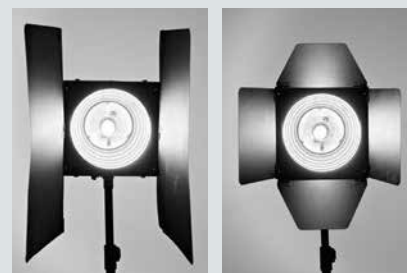

hyvä omistaa niitä riittävästi. Lisäksi samaa astekokoa kannattaa olla muutamia, koska niitä tarvitaan usein samanaikaisesti kuvan eri osien valaisussa. Hunajakennoja on erikokoisia, ja niitä hankkiessa kannattaa tutkia huolellisesti, että kyseiset kennot sopivat käytössä oleviin heijastimiin. Kuvassa Elinchromen standardiheijastimeen (21 cm, 50°) sopiva hunajakennosarja: 30°, 20°, 12° ja 8°.

On syytä huomata, että hunajakennot hävittävät osan valotehosta. Tämä hävikki muuttuu lämmöksi niiden pintaan, ja siksi niitä on hieman hankala käsitellä kuvaustilanteessa. Kaiken kaikkiaan hunajakennot ovat kuitenkin monipuolisia ja käyttökelpoisia valonmuokkajia useissa eri tilanteissa niin studiossa kuin miljöössäkin.

LADONOVET VALONMUOKKAAJINA

Ladonovet (*barn doors*) ovat valonmuokkajia, joilla rajoitetaan valoa. Ne kiinnitetään yleensä jollain pidikkeellä valonlähteeseen. Ladonovia hankkiessa kannattaa huomioda, että muokkaja on riittävän suuri. Se rajaa valon vasta sitten, kun se peittää koko valonlähteen. Siksi suuri kokoinen muokkaja on yleensä parempi kuin pienet. Ladonovia on hyvä olla useampia, koska niitä voi käyttää mm. taustavalon rajoittamiseen tai päävalon valokiilan kaventamiseen. Lisäksi niitä voi käyttää tarpeen mukaan joko yksittäin tai useampia kerrallaan.

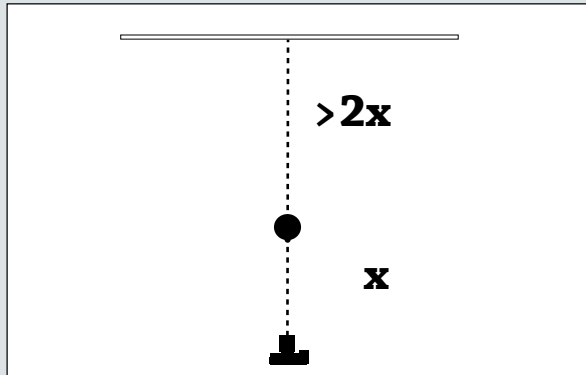

Suuret ladonovet. Pienet ladonovet.

TAUSTAN JA PÄÄKOHTEN VÄLINEN ETÄISYYS

Yleensä kannattaa asettaa pääkohde niin kauas taustasta kuin mahdollista. Näin ne molemmat voi valaista hallitusti erikseen. Lisäksi riittävä etäisyys mahdollistaa taustan epäterävyyden muokkauksen paremmin.

- Jos tausta on liian lähellä ja päävalo lankeaa myös siihen, siitä tulee helposti yhtä kirkas kuin pääkohteesta.
- Jos tausta on liian lähellä ja sen materiaali on hyvin kirjavaa tai kontrastista, se alkaa kilpailla huomiosta pääkohteen kanssa.
- Jos valaisuun käytetään esimerkiksi korkovaloa, sen on mahdollista taustan ja pääkohteen väliin, eikä sen valo saisi langeta taustaan hallitsemattomasti.

Hyvä lähtökohta kameran, mallin ja taustan välisille etäisyyksille on, että taustan ja mallin välillä on vähintään kaksinkertainen etäisyys kuin kameran ja mallin välillä.

TAUSTA ON TOISARVOINEN

Tausta on oleellinen osa kuvaa, ja sen valinta perustuu tarinaan. On hyvä kuitenkin muistaa, että se on toisarvoinen suhteessa pääkohteeseen. *Siksi se valaistaan selvästi pienikontrastisemmaksi ja himmeämmäksi.*

Jos tausta on liian vaalea ja siinä on suuria sävyeroja, se vie huomion tärkeimmiltä kohdilta kuvassa. Sen valaisu lisää useimmiten myös illuusiota kolmiulotteisuudesta: siitä valollisesti irrotettu pääkohde on ikään kuin lähempänä kameraa ja himmeämpi tausta jää kauemmas.

Taustan valaisun kannalta on tärkeää, että kuvaustila on riittävän leveä. Näin valo voidaan suunnata siihen riittävästi vierestä. Jos valo lankeaa taustaan liian kohtisuorasti, muodostuu valokiilasta pistemäinen. Tällöin käy helposti niin, että taustasta tulee liian vaalea suhteessa mallia valaisevaan päävaloon. Lisäksi varjopuolen irrottaminen vaikeutuu, koska taustassa on valoa vain liian pienellä alueella.

Tässä kuvassa käytin taustan valaisuun kahta valonlähdettä, koska halusin valoon leikkisyyttä ja riittävän vaaleuden. Loin läikikkään valon taustaan itse rakennetun gobon avulla.

Toisessa **taustavalossa** ei ollut valonmuokkaaajaa, jotta sen valo olisi mahdollisimman kovaa. Itserakennettu gobo oli puolestaan kiinnitettynä erilliseen valojalustaan, ja asetin sen taustan ja valonlähteen väliin. Näin pahviin leikkaamani kuvio näkyi taustassa valon ja varjon vaihteluna.

Toinen **taustavalo** oli vastakkaisella puolella taustakartonkia, ja se toimi ikään kuin täytevalona: se loi yleisvaloa siihen ja vaalensi varjo-kohtia. Näin taustasta ei tullut liian kontrastinen tai tumma suhteessa pääkohteeseen.

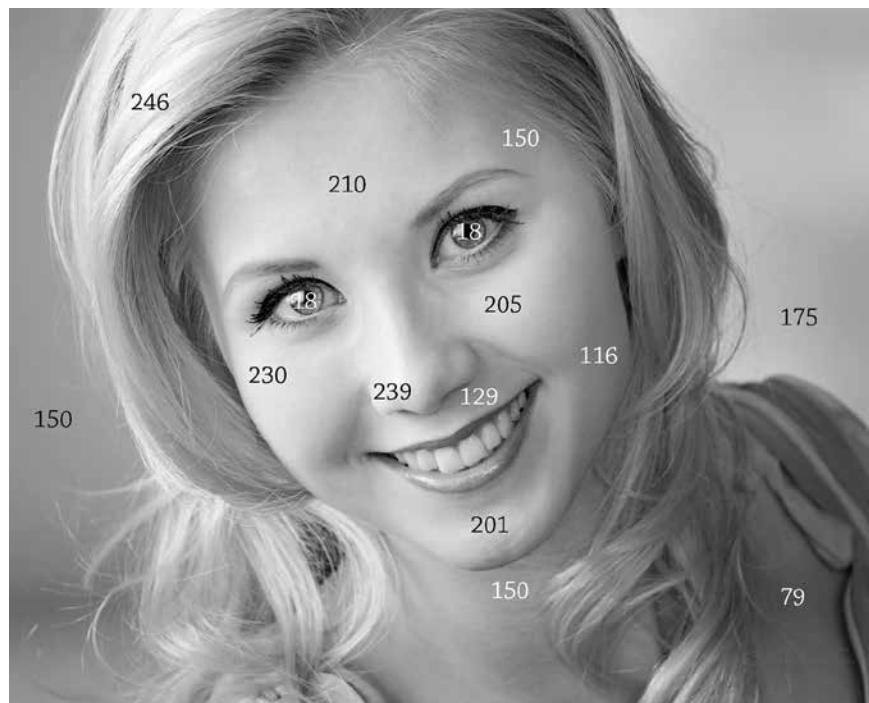
Lisäksi molempien valojen ja pääkohteen välissä oli mustat levyt valonrajoittimina estämässä niiden leviämisen pääkohteeseen ja haja-valoheijastukset objektiivin.

JOS TAUSTAVALO ON LIIAN KIRKAS

1 Vähennetään sen tehoa ja siirretään se kauemmas taustasta.

2 Jos se on jo minimiteholla ja siirrettynä niin kauas kuin mahdollista, sen päälle voi asettaa harmaasuotimen (ND-suodin), joka vähentää valon tehoa. Jos käytössä ei ole harmaasuodinta, valaisimen tehoa saa vähennettyä myös jollain muulla valoa hajottavalla materiaalilla, joka kestää lämpöä (valonlähteen ohjausvalo on pidettävä päällä, jotta näkee rakentamansa valaisun).

3 Valonlähteeseen voi kiinnittää hunajakennon tai jonkin muun valonmuokkaajan, joka vähentää valotehoa ja kaventaa valokiilaa.

Kuvaan on merkitty päävalon, täytevalon ja taustan valaisun välisiä kontrastieroja RGB-tasojen keskiarvoina. Arvoista saa käsityksen, kuinka vaaleaksi muun muassa kasvojen valopuoli on valotettu. Tämä on yksi esimerkki täyssävyisestä kuvasta.

TAUSTAN VALAISUTAPOJA

1 Valogradaatio:

liuku valosta varjoon. Valonmuokkaajana käytetään esimerkiksi hunajakennoa, joka kaventaa valokiilaa. Valonlähde asetetaan riittävän viistosti pyyhkäisten suhteessa taustaan, jotta liuku saadaan aikaan.

2 Läikikäs valo:

Valonmuokkaajana käytetään esimerkiksi projektorispottia, jossa on lisäksi metallinen, kuviollinen gobo, joka luo taustaan läikikkään kuvion (ks. *Värillinen valo taustassa*). Gobon voi rakentaa myös itse vaikkapa pakkauspahvista. Tämä reikäpahvi kiinnitetään ylimääräiseen valojalustaan puristimilla ja asetetaan taustavalon ja taustan väliin. Taustavalosta otetaan pois kaikki valonmuokkaajat ja se suunnataan halutussa kulmassa kohti taustaa. Näin valonlähteen ja taustan välissä oleva reikäpahvi luo läikikkään valon. Läikkien selkeyteen vaikuttavat valonlähteen, pahvin ja taustan välinen etäisyys. Muuttamalla näitä etäisyyksiä saadaan läikistä pehmeämpi- tai jyrkempireunaisia. Läikikästä valoa tehtäessä on huomioitava, ettei taustasta tule liian kontrastinen verrattuna pääkohteeseen.

3 Kirjava tai kuviollinen taustakartonki:

yhdistämällä edellisiä keinoja kirjavan taustakankaan kanssa, saadaan taustasta elävämpi.

Taustan valaisuun tarvittavia välineitä:

- erikokoisia hunajakennoja, jotka muokkaavat valokiilan kokoa kapeammaksi
- ladonovet, jotka muokkaavat valokiilan kokoa ja muotoa
- erilaisia reikäpahveja (helposti itse rakennettavissa mm. pakkauspahvista)
- ylimääräisiä valojalustoja ja puristimia
- useita riittävän suurikokoisia mustia tai mustaksi maalattuja levyjä tai pahveja valon rajoittamiseen ja vastavalosuojiksi

Pakkauspahvista itse rakennettu gobo. Erillisten valonmuokkaajien ja vastavalosuojiensa takia studiossa tarvitsee usein ylimääräisiä valojalustoja ja puristimia.

TÄYTEVALO SOPII TARINAAN JA VAALENTAA VARJOJA

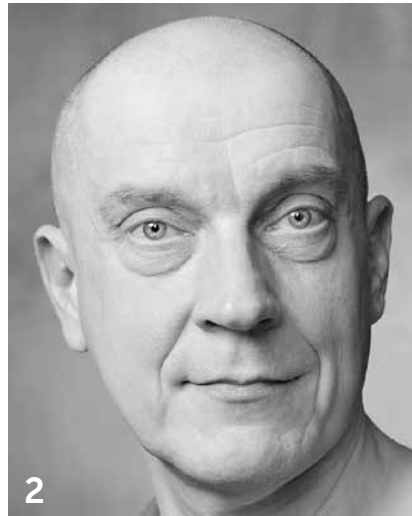
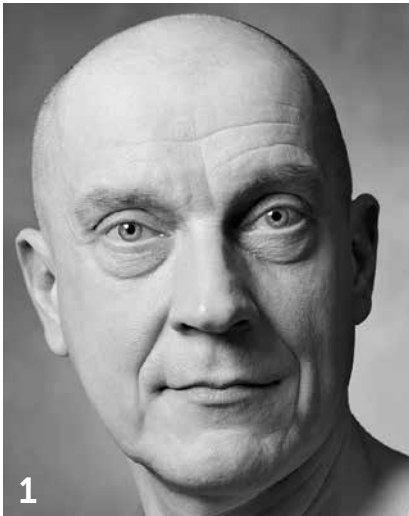
Kun päävalo on asetettu paikalleen ja irrotukset on tarkistettu, on aika suunnata huomio kuvan varjoalueisiin.

Täytevalo (tasoitusvalo) on se valonlähde, jota käytetään vaalentamaan, eli täyttämään, pääkohteen ja kuva-alan varjoon jäävät kohdat. Näin myös niissä erottuvat sävyt, muodot ja pintarakenteet. Tähän tarkoitukseen voidaan käyttää mm. erilaisia heijastimia tai erillistä valonlähdettä.

Täytevalon käytössä on hyvä pitää mielessä, että kuvassa säilyy aina valokuvauksellinen valon ja varjon rytmi. Sillä ei poisteta varjoalueita, vaan muokataan ne sellaisiksi, että ne sopivat kuvan tarinaan ja tunnelmaan.

Täytevalon tavoite on

- muokata varjoalueiden väriä tai sävyä sen mukaan, mikä sopii kuvan tarinaan ja tunnelmaan.
- vaalentaa varjokohtia siten, että myös niissä näkyy kohteen kolmiulotteinen muoto ja pintarakenne.
- vaalentaa varjokohtia siten, että myös kuvan tummat sävyt ovat histogrammin sillä osalla, että ne toistuvat painokelpoisina lopullisessa kuvassa.
- täydentää muuta valaisua ilmaisullisesti (esim. sama valon luonne).

Kuvassa 1 ei ole täytevaloa. Kuvasta 2 näet, miten täytevalo tuo esiin kasvojen muodon varjopuolelta.

Täytevalona heijastin

Studiomaisissa olosuhteissa voidaan käyttää erilaisia heijastimia varjoalueiden vaalentamiseen. Niitä onkin saatavissa useita eri kokoja ja värejä. Lisäksi niitä on erimuotoisia ja erilaisilla pinnoilla.

Usein mattapintainen heijastin on vaivattomampi kuin kiiltäväpintainen. Se heijastaa valoa tasaisesti joka suuntaan, ja sen asettaminen oikeaan paikkaan suhteessa valonlähteeseen ja malliin on siksi helppoa.

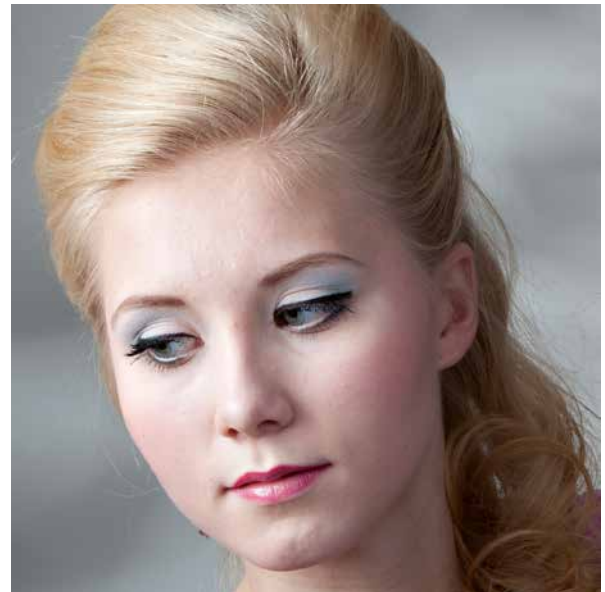

Tässä kuvassa ei ole heijastinta vaalentamassa varjopuolen poskea, ja siksi se näyttää tummalta. Sen muoto ja ihon pintarakenne eivät erotu selvästi.

Kiiltävä pinta heijastaa valon eri tavalla (ks. *Suora auringonvalo*), ja siksi sen asettaminen on tarkempaa. Jos heijastin ei ole oikeassa kulmassa suhteessa valonlähteeseen ja malliin, ei heijastusta välttämättä näy ollenkaan.

1 Valkea, mattapintainen heijastin

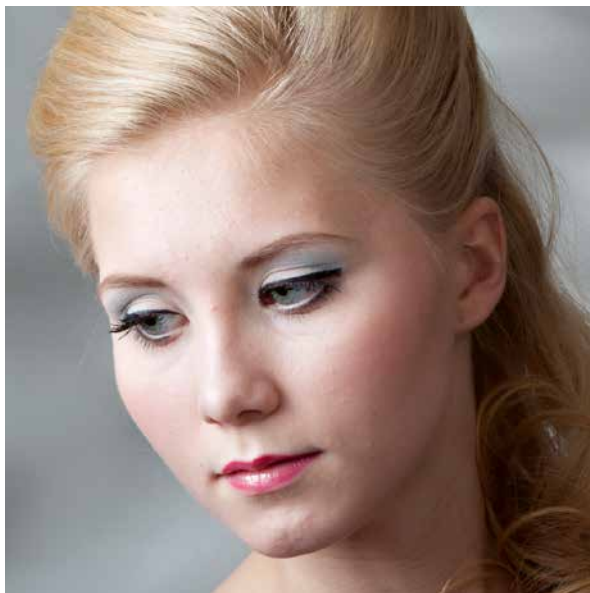
Valkea pinta heijastaa valoa varsin paljon ja on käyttökelpoinen monissa tapauksissa. Sen tuottaman heijastuksen väri on neutraali. Kotitekoisena valkeana heijastimena voi hyvin käyttää erilaisia kevyitä levyjä, valkeaa kangasta tai mitä tahansa pahvia, johon on liimattu valkeaa paperia jne.

Kuvassa on käytetty valkeaa, mattapintaista heijastinta, joka on vaalentanut varjopuolen posken. Varjoalueiden sävy on vaaleassa ihossa melko neutraali.

2 Täyskiiltävä, hopeinen tai kultainen heijastin

Täyskiiltävissä heijastimissa voi olla erilaisia pintarakenteita. Ne voivat olla tasaisen kiiltäviä tai epätasaisen röpelömäisiä. Hopeapinta tuottaa neutraalin tai hieman kylmähkön väristä valoa, kun taas kultainen pinta tuottaa varsin keltaisen valon. Riippuen kuvattavan ihon sävystä kultaisen pinnan tuottama heijastus voi olla liian keltaista tai juuri sopivaa. Kotitekoisena heijastimena voi käyttää esimerkiksi alumiinifoliota tai kiiltäväpintaista lahjapaperia, jotka voi liimata tukevaan pakkauspahviin. Lisäksi näiden väriä voi muuttaa esimerkiksi tussilla värittämällä.

3 Puolikiiltävä, kultahopea-heijastin (seeprakuvio)

Puolikiiltävän kultahopea-heijastimen heijastus on lämpimän kellertävä, muttei niin keltainen kuin kullanvärisen heijastimen. Kultahopea-heijastin on usein seeprakuvioinen, ja eri väristen raitojen paksuus ja niiden mahdolliset erot vaikuttavat sen tuottaman heijastuksen sävyyn.

Lämminsävyisen heijastuksen tuottamiseen voi käyttää aluksi myös ruskeaa pakkauspahvia. Se ei kuitenkaan heijasta niin paljon valoa kuin puolikiiltävä pinta, koska se on mattapintainen ja tummahko. Puolikiiltävän heijastimen voi rakentaa aivan samoin kuin kiiltäväpintaisen heijastimen.

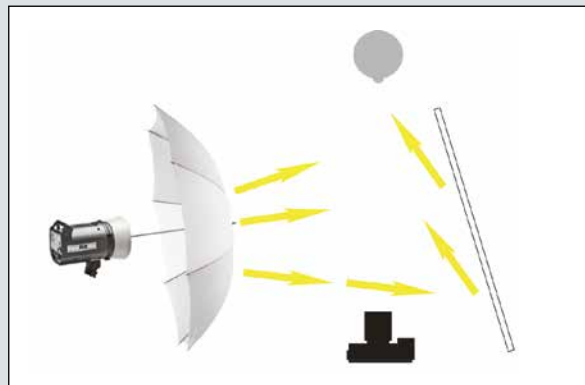
Kuvassa on kultahopea-heijastin, ja vaaleassa ihossa näkyy selvästi sävyero verrattuna edelliseen kuvaan: nyt varjopuolen poski on lämpimämmän rusehtavan sävyinen. Tätä tapaa käytetään usein muotokuvauksessa. Se perustuu maalaustaiteen perinteeseen: mallin kasvojen varjoalueet on monesti maalattu lämpimämmän sävyisiksi kuin valoisat alueet.

HEIJASTIMEN PAIKKA

Heijastimen paikka, korkeus ja kulma suhteessa päävaloon, malliin ja kameraan on katsottava huolellisesti. Jos se on väärässä kohdassa, ei heijastus välttämättä näy ollenkaan tai se on liian vaalea, jolloin kasvoilla ei enää näy varjoja. Se voi jäädä myös väärään kulmaan, jolloin mallin kasvoille lankeaa valoa kahdesta eri suunnasta. Myös tällöin kasvoilta katoaa looginen valon ja varjon rytmi.

Kun heijastinta käytetään täytevalona, sen tavoite on ikään kuin "kierrättää" päävalon luomaa valoa pidemmälle mallin kasvojen varjopuolelle. Näin se luo koko ajan pehmeän pyöreästi tummenevan sävyliukuman valosta varjoon. Tällöin sen luoma valo ei näy liian kirkkaana, vaan se ainoastaan vaalentaa varjokohtia.

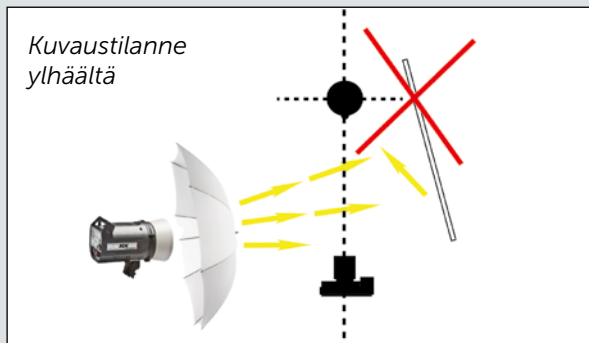
Kannattaa myös kiinnittää huomiota heijastimen paikan korkeuteen. Jotta valon ja varjon rytmi säilyy mallin kasvoilla, heijastimen on hyvä olla yläviistossa suhteessa malliin, aivan kuten muutkin kohdetta valaisevat valonlähteet. Heijastimen kulma suhteessa valonlähteeseen, malliin ja kameraan riippuu siitä, onko se matta- vai kiiltäväpintainen.

Heijastimen paikka ylhäältä lintuperspektiivistä katsottuna silloin, kun mallin kasvot ovat kohti kameraa. Nuolet havainnollistavat, kuinka heijastin kierrättää päävalon valoa mallin kasvojen varjopuolelle.

Ennen ja jälkeen -kuvat: valon kierrätys kasvojen varjopuolelle pehmeän pyöreästi tummenevana sävyliukuna. Kun heijastin on oikealla korkeudella ja kulmassa, se luo liu'un, kunnes se on kasvojen varjopuolen viimeisessä ääriviivassa tummin (kovan linja). Tätä tarkoittaa kolmiulotteisen ja pyöreän muodon esiintuominen valon ja varjon rytmillä.

Jos heijastin on mallin korvalinjan kohdalla tai sen takana, se on liian sivulla. Tällöin käy niin, että kuvattavan varjopuoli uppoaa taustaan ja kasvojen tummin varjokohta muodostuu silmän sisäosaan (kuva 1). Upotuksen lisäksi voi käydä niin, että heijastimesta tulee täytevalon sijasta kohdetta valaiseva valonlähde, jonka valo lankeaa kasvoille päävalon vastakkaiselta puolelta. Lisäksi kasvojen varjopuolesta saattaa jopa tulla vaaleampi kuin tausta (kuva 2). Näin voi käydä myös, jos varjopuolen lähellä on esimerkiksi valkea seinä, josta päävalo heijastuu.

Jos heijastin on liian alhaalla ja väärässä kulmassa suhteessa malliin, sen valo lankeaa jälleen eri suunnasta ja eri kulmasta kuin päävalo. Myös tässä varjoalueet sekä valon ja varjon rytmi häviävät. Lisäksi kasvojen muoto katoaa varjopuolelta kaulan ja leuan välistä (kuva 3).

Kuvassa 4 valkea heijastin ulottui lattiaan saakka. Näin se loi mallin kasvoille tasaisen heijastuksen päälaelta hartioihin.

Kuvassa 5 siirsin heijastinta lähemmäs kameraa, jolloin sävyliuku muuttui jyrkemmäksi ja lyhyemmäksi. Varjot jäivät aavistuksen tummemmiksi ja kuvan kontrasti voimistui. Lisäksi peitin heijastimen alaosan mustalla kankaalla, jolloin heijastus väheni.

VALON HALLINTA MUSTALLA VALONRAJOITTIMELLA

Valon hallinnan kannalta studiotalassa yksi merkittävä asia on, että seinät ja tarvittaessa myös lattia saa tummaksi. Näin valo ei leviä eikä heijastele hallitsemattomasti ympäriinsä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että koko tila on maalattava mustaksi. Asia voidaan ratkaista tummilla verhoilla ja erilaisilla liikuteltavilla valonrajoittimilla.

Mustat levyt, pahvit, kankaat ja tehdasvalmisteiset valonrajoittimet ovatkin välttämättömiä studio- maisissa olosuhteissa. Niillä hallitaan valoa siten, että valoa on vain siellä, missä valokuvaaja haluaa sitä olevan. Niillä estetään valon hallitsematon leviäminen kuvaustilassa ja mahdolliset hajavalohiijastukset. Lisäksi niiden avulla tehostetaan valaisua pääkohteessa ja lisätään kontrastia varjoalueilla. Valonrajoittimien lisäksi kannattaa myös aina käyttää objektiivin vastavalosuojaa.

1 Kasvojen valopuoli

Kuvaustilan seinillä on tummat verhot pääkohteen molemmin puolin. Tämä saa aikaan sen, että kasvojen valopuoleen syntyy liuku valosta varjoksi, joka tummuu kohti korvaa. Tämän liu'un ja siten kasvojen muodon näkymistä edesauttaa myös se, että päävaloa käännetään riittävästi ohi mallin etupuolelta. Näin valaisemalla ja valoa rajoittamalla luodaan kolmiulotteinen ja valokuvauksellinen muoto mallin kasvoille.

2 Kasvojen varjopuoli

Tummat verhot ovat kuvaustilassa mallin molemmilla puolilla. Joskus se ei kuitenkaan riitä, jos esimerkiksi lattia on vaalea. Kasvoille muodostuu kyllä varjopuoli, mutta jos katsoo Rembrandtin kolmion ja varjopuolen korvaleden välistä aluetta, se on aavistuksen tasainen ja harmaa. Siinä ei näy selvää liukua valosta varjoon, jonka olisi hyvä tummua koko ajan. Tätä ei ehkä huomaa alkuvaiheessa, mutta jossain kohdassa kuvan keskisävyjen harmaus ja syvän mustan puuttuminen alkaa harmittaa. Viimeistään siinä kohdassa on otettava käyttöön mustat valonrajoittimet.

Ensimmäisessä kuvassa mallin oikealla puolella on tumma seinä parin metrin päässä, mutta tilassa on valkea lattia. Toisessa kuvassa on heti kuva-alan ulkopuolella suuri musta valonrajoitin.

ERILAISIA LEVYJÄ HEIJASTINKÄYTTÖÖN

Erilaisia heijastimia voi helposti rakentaa itse. Rakennusmateriaalin on hyvä olla tukevaa, jotta heijastin pysyy suorassa, kun se esimerkiksi kiinnitetään puristimella erilliseen valojalustaan. Myös materiaalin keveys on etu.

Muun muassa taitelijatarvikeliikkeissä myytävä *kapalevy* on tasapintaista pahvia, jota käytetään kuvien, julisteiden jne. pohjustamiseen. Sitä on saatavissa eri värejä, kokoja ja paksuuksia. Se on suhteellisen kallista verrattuna esimerkiksi *styrokseen* tai *pakkauspahviin*, jota saa useimmiten ilmaiseksi. Erilaisia levyjä kannattaa kysyä myös painotaloista ja rakennustarvikeliikkeistä.

Erivärisiä ja -paksuisia kapalevyjä.

PURISTIMET

Erikokoiset rautakaupoista saatavat puristimet ovat käyttökelpoisia itse rakennettujen heijastimien kiinnittämiseen, ja usein niitä tarvitaan muuhunkin. Puristimet kannattaa testata ennen hankkimista. Osa isommista malleista on niin jäykkiä, etteivät ainakaan omat käsivoimani riitä niiden avaamiseen yhdellä kädellä, ja se vaikeuttaa niiden käyttämistä. Vaatteita varten kannattaa hankkia puristimia, jotka eivät vahingoita materiaaleja. Tähän käyttöön sopivat hyvin esimerkiksi pyykkipojat.

Täytevalona erillinen valonlähde

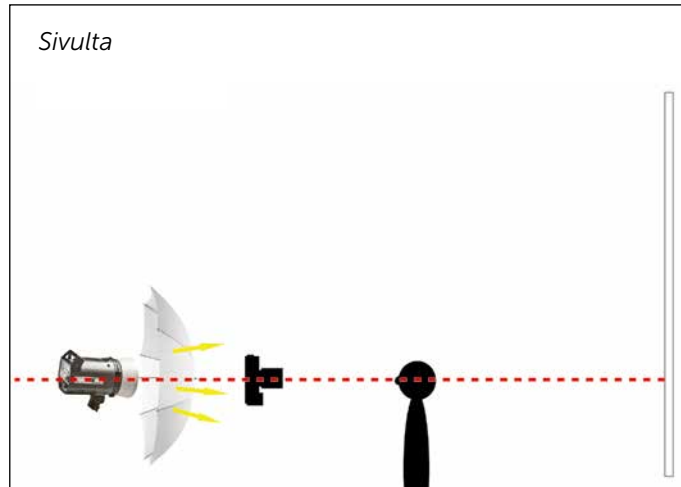
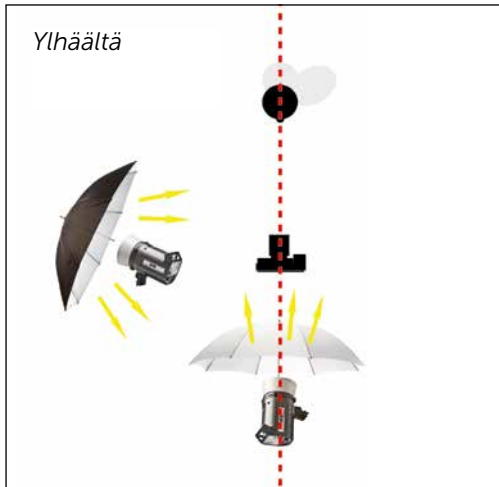
Heijastimen sijasta täytevalona voidaan käyttää myös erillistä valonlähdettä. Samoin kuin heijastimen paikka, on myös erillisen valonlähteen paikka katsottava tarkasti.

Kun täytevalona käytetään toista valonlähdettä, sen paikka on kameran takana samalla linjalla kuin kamera ja malli. Se asetetaan kameran korkeudelle, jotta sen valo lankeaa kohteeseen kohtisuorasti kameran suunnasta. Näin sen tuottama varjo jää mallin taakse, eikä se muodosta ylimääräisiä varjoja mallin kasvoille tai taustaan. Jos kuvaa käsivaralta ja liikkuu paljon kuvatessaan, on syytä jatkuvasti tarkkailla, että täytevalo pysyy kameran takana.

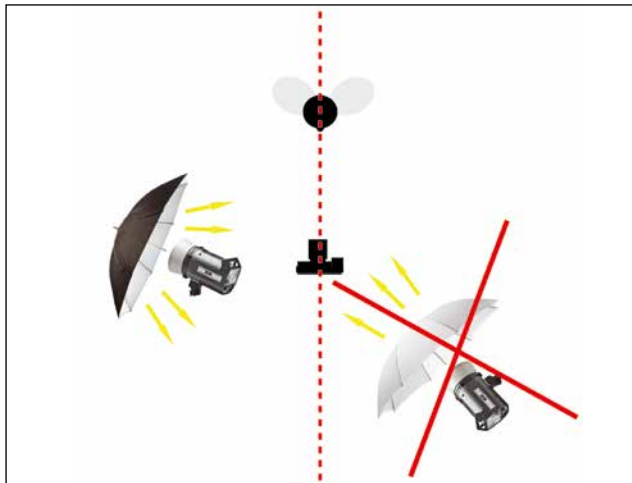
Valaisussa hyvä lähtökohta on, että kaikki siihen käytettävät valonlähteet tuottavat

luonteeltaan samanlaista valoa. Jos kuva on kuvattu muuten pehmeää valoa tuottavilla suurikokoisilla valonlähteillä, täytevaloksikin valitaan pehmeää valoa tuottava valonlähde. Tällöin koko kuvassa säilyy pehmeän valon luonne. Näin vältetään se, että jokin muu kohdetta valaiseva valonlähde nousee vahingossa kirkkaammaksi ja huomioarvoltaan päävaloa tärkeämmäksi.

Tässä kuvassa käytin **täytevalona** välähdyspäättä, johon oli kiinnitetty sateenvarjoheijastin ja valkea läpiampuva sateenvarjo, joka muokkaa valon saman luonteiseksi kuin päävalon heijastava, valkea sateenvarjo. Metalliosiin oli lisäksi kiinnitetty muutamia $\frac{1}{4}$ CTO -suotimia, joilla täytevalon sävy muuttui päävalon valoa lämpimämmän sävyiseksi.

Täytevalon paikka on kameran takana samalla linjalla kuin kamera ja malli. Näin täytevalo ei luo mallin kasvoille lisää varjoja vaan ainoastaan vaalentaa varjoalueita. Varjo jää mallin taakse.

Jos täytevalo on eri puolella kameraa kuin päävalo, muodostuvat mallin kasvoille ristivarjot. Täytevalon varjo ei jää mallin taakse, vaan lankeaa mallin vastakkaiselle puolelle kuin päävalon varjo. Tämä aiheuttaa usein sen, että mallin kasvoilta häviää varjopuoli ja kasvot uppoavat taustaan.

CTO-SUODIN MUUTTAVALON VÄRILÄMPÖTILAA

Eri etnisillä ryhmillä ja myös samaa ryhmää olevilla ihon sävy vaihtelee yksilöllisesti. Jo yksittäisen ihmisen ihon sävy kasvoissa on harvoin tasainen. Henkilökuvassa kasvojen tarkka oikeavärisyys ei välttämättä olekaan tavoitteena, vaan voidaan pyrkiä esimerkiksi silmää miellyttävään sävyä ilmaan, joka on riittävän oikean värinen. Tai sitten voidaan tavoitella vaikkapa epämiellyttävää sävyä tai harkitusti väärää väriä. *Päätös ihon sävystä, väristä ja tummuudesta valo- ja varjopuolen osalta tehdään aina kuvan tarinan ja tunnelman mukaisesti.*

Muotokuvauksen lajityyppi kehittyi muotokuva-maalauksesta, kun valokuvan keksimisen jälkeen osa maalareista siirtyi valokuvaajiksi. Värikuvauksen yleistyessä tämä perinne näkyi muun muassa valon värissä: muotokuvauksessa klassinen ja aikaa kestävä ihon väri on yleensä lämminsävyinen kasvojen valo- ja varjopuolelta. Kuvausteknisesti tämä tarkoittaa sitä, että jos päävalon värilämpötila on 5500 K, täytevalon värilämpötilan tulee olla vähemmän kuin 5500 K. Näin varjoon jäävät ihon alueet saadaan lämminsävyisemmiksi.

Kun suhteuttaa päävalon ja täytevalon värilämpötiloja toisiinsa, kannattaa huomioida valonlähteiden yksilöllisyys. Usein valonlähteiden todellinen valon värilämpötila riippuu muun muassa käytetystä valonmuokkaajasta ja tehon määrästä, joten tarkkaa, yleispätevää värilämpötilaeroa ei oikein ole mahdollista määritellä.

Täytevalon värilämpötilaa muutetaan siihen tarkoitetuilla CTO-muuntosuotimilla (*Convert to Orange*). *Ne muuttavat valon värilämpötilaa lämmämmäksi eli päivänvalon värilämpötilasta kohti keinovalon lämpötilaa.*

Riippuen käytetyistä valonlähteistä, tehon määrästä, valonmuokkaajista, välähdyspäiden iästä, jälkikäsittelystä ja tulostusmenetelmästä tai -paikasta, on tarvittava CTO:n määrä yksilöllinen ja selviää kokeilemalla. Hyvä lähtökohta on aloittaa esimerkiksi lisäämällä $\frac{1}{8}$ – $\frac{1}{4}$ CTO-suodin täytevaloon ja tutkia sen vaikutusta valon värilämpötilaan. Myös $\frac{1}{4}$ CTO -suotimelle on tarvetta, jos haluaa muuttaa päivänvalon värisen valonlähteen keinovalon väriseksi.

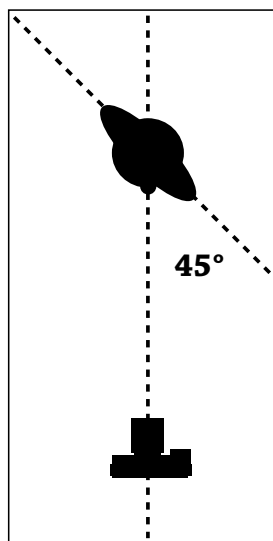
Jos ei vielä omista suotimia, pääsee värilämpötilamuutoksissa alkuun myös asettamalla esimerkiksi palan oranssia paperia heijastavan sateenvarjon tai tasovalon metalliosiin. Se heijastaa itsensä väristä valoa ja näin siitä heijastuva valo on lämpimän sävyistä.

Suotimien valmistajia ovat esimerkiksi Rosco ja Lee Filters. Molemmilta on saatavissa näytevihkonen, jossa on kattava määrä erilaisia suotimia muun muassa valon värilämpötilan ja värin muuntamiseen, heijastamiseen tai valon hajottamiseen. Näytevihkosista saa hyvän kuvan erilaisten valokuvauksessa käytettävien suodinten määrästä ja mahdollisuuksista.

KOLMAS 45° LIITTYY MALLIN ASENTOON

45/45/45-periaatteen kaksi ensimmäistä 45:tä liittyvät päävalon sijaintiin suhteessa malliin. Kolmas tarkoittaa sitä, että *mallin hartialinjaa käännetään jompaankumpaan suuntaan 45° kamerasta katsottuna*. Tietenkään kulma ei ole aina juuri 45 astetta, mutta periaate muistuttaa kuvaajaa mallin ohjaamisesta.

Virallinen passikuva on ainoita kuvia, jossa henkilön on oltava kohtisuorassa kohti kameraa. Kaikissa muissa kuvissa käytössä ovat kaikki mahdolliset asentovariaatiot, joista valitaan kuhunkin kuvaan sen tarinaan ja tunnelmaan sopiva.

Mallin kääntämisen määrä, suunta ja koko asento perustuvat kuvasi tarinaan. Siksi asento kannattaa miettiä etukäteen, jotta kuvaustilanteessa voi keskittyä siihen, että saa visualisoitua suunnitteleman tarinan kuvaksi.

KIERRÄ, KÄÄNNÄ JA KALLISTA

Esiinnyin vuonna 2015 Tampereella Kirjojen yössä *POSE*-kirjan valmistumisen jälkeen. Mietin 15 minuutin esitystäni varten, mikä on se lyhyt ja ytimekäs sanomani kuulijoille, joiden joukossa on luultavasti sekä kuvaajia että kuvattavia. Päädyin seuraaviin muistisääntöihin:

Vinkki kuvaajalle: henkilökuvauksessa kuvaustilanne on *kiireetöntä kohtaamista kuvattavan kanssa*.

Vinkki kuvattavalle: *kierrä, käännä ja kallista*. Tämä tarkoittaa sitä, että kun kääntää ja kiertää vartaloaan pois päin kamerasta ja kallistaa lisäksi päätään, asento näyttää aina elävämmältä kuin kohtisuoraan kohti kameraa pönöttäminen. Monesti on tilanteita, joissa olemme kameran edessä, mutta kuvaaja ei jostain syystä voi ohjata. Silloin on hyvä muistaa nämä pari keinoa, joilla voi itse vaikuttaa siihen, miltä näyttää kuvassa. Tämä on hyvä muistisääntö myös kuvaajalle.

45/45/45-periaate antaa kuvan tarinan ja tunnelman suunnitteluun ja ohjaamiseen hyvän lähtökohdan. Lisäksi kierrä, käännä, kallista -muistisääntö on hyvä ja helposti mielessä pysyvä lisävinkki. Kuvan elävyyttä, kolmiulotteisuuden vaikutelmaa ja valokuvauksellisuutta lisää, kun mallin asennossa on kiertoa, kääntöä ja kallistuksia.